

З нашого життя.

„Шире дорогу!—Українська одінка цього покликання.—Тріска пливе.—Будучність і „Будучність”.—Гніздо „найнаменінших українських письменників” і лєгкий шлях до бессмертності.—Лист д. Франка і „Фигура умоднання” д. Венгжина.—„Листи з Києва”—Рахунки молодих Бутенків з аласною фантазією.—Хто і коло обороняє?—Символ віри або „штука” д. Бутенка.—„Штука” д. Личка.—На віщо?

„Шире дорогу!—восьмидесятникъ идетъ”,—таким пишним та гордим викликом кінчає один з читачів свого листа до небіжчика Шелгунова, одного з найтиповіших заступників покоління 60-х років у Росії. Відомо, сподіваючись, читачам, як озвався на цей виклик не тільки сам адресат, а й інші визначні письменники тогочасні. Ціла низка близкучих публіцистичних праць була відповіддю на цю непомірну претензію одного з „молодого покоління”, одного з тих, що мали себе за дійсних заступників свого часу і во ім'я його кидали своїм заслуженим попередникам силу незаслужених обвинуваченнів, образ та докорів. Правда, не все в тих іереміядах „молодого покоління” ясно було, але одва риса виступала на перший план — це колосальна амбітність, величезні претензії „молодого” тоді покоління разом з мизерними засобами, браком справжньої сили і молодощів, — та риса, що найкраще тоді виявила себе в очах характерних для свого часу лозунгах: „наше время — не время широких задач” і потреба часу — то так звані „малыя дѣла”. Легко зрозуміти, як обурювала заступників старшого покоління, що бачили кращі часи, ця зовсім таки не модела філософія у ніби молодого покоління. „Старі” письменники приняли виклик і довели нестеменно, що „молоді” їхні антагонисти — на ділі далеко-далеко старіші од тих, кого вони так згорда потріпують, що ідейно вони сразу ж упали в маразм апатії і безмістовності і цим осудили сами себе на смерть, підкопавши для себе коріння в будучності. Історія довела, хто вийшов переможцем з цього змагання: тоді як кволе, хирне, нікчемне покоління „восьмидесятників”, не вважаючи на пишні виклики, війшло з сценами ганебно, забуте і нікому не потрібне — „старі” через їхню голову й досі сяють своєю ідейною свіжістю, молодістю і красою, — тим, що забезпечують і вічну пам'ять, і життя в будуч-

ності. Пишний поклик: „шире дорогу — восьмидесятникъ идетъ” таким чином дуже скинувся на нашу, вже зовсім не пишну, приказку: „роздайсь, море, — тріска пливе”...

А тимчасом такі пишні поклики — звичайна річ і у нас на Україні. Кожного разу, скоро потъмариться світ громадського життя і в присмерк темних часів виходять на роботу лицарі темної ночі — разом з ними неподільно обізветься їй якась тріска з-поміж самого громадянства. Товарищ і сопутник нічних істот, вона кидає в просторінь свої виклики морю живого життя — цілому морю, не інакше, на меншому вона не помириться. Звичайна теж і доля цих трісок: після гордого виклику якось непомітно тріска хто зна де й дінеться, і сліду від неї не стане: не знаєш, де і коли поглинуло її широке море. Але в даний момент людська тріска почуває себе героем: де ж так — вона, тріска, з самим морем на герць виходить! — і, певна річ, у власних очах виростає вона яким велетнем, а разом ростуть у гигантському масштабі її претензії та амбітність, що так люблять галасувати про себе. Це все пінеться на котурні, надимається, в пишні шати прибрігається, вимагає до себе уваги, кричить, що йому належать будучність, і... раптом — зникає без сліду. Будучність уперто тікає од таких хвальків, чи то будуть люди, чи цілі напрями, — бо справді належить вона не тріскам, а істотам, що мають щб сказати, що в своїй праці покладають надії не на широку горлянку, а на розум, який дає лад органам тіла, не на рекламу, а на справжню працю, висвітлену загальними ідеями, оживлену певними завданнями, зведену до якоєсь ясної системи. Напрями, що посідають ці справжні скарби людського духа, вносять своє щось у світову скарбницю і, навіть померши, опорожнивши місце для нового, те щось лишають на вічний ужиток дальшим поколінням. Ось через віщо тільки таким напрямам і належить будучність.

Але є будучність — скромна, «тиха будучність», і є її „Будучність” — бундючна, самохвальна, рекламна, галаслива „Будучність”. І вона, ця остання „Будучність”, належить тим, хто горлає, скільки духу, тепер у присмерку темних часів: „роздайсь, море, — тріска пливе”. І хоч голос у го-

люсливого „Будучності“ не скажу щоб міцній і дужий був, але треба й до його прислухатися: все ж таки це „Будучність“, з І сторінок несучих військових відзнак морю широкого життя. Як одинаки часу, варг уваги наявіть тріска, бо може найхарятерніше виступення вона серед загальнотипі та аневірія.

Вірш про „Будучність“ дізанався я в газетних оповістках. Стогло там, що це „літературно-науковий двотижневик“, виходить у Львові, копіює чотирі карбованці на рік і має співробітниками „найзnamенитіших українських письменників“ в Галичині, а російської Україні і Буковині*. Останнє мене найбільше спокусило: за таєму деневі пігу прибуті „найзnamенитіших письменників“ в цілому соборному Україні (шкода тільки, що Американську Україну чомусь помінили), скажу так—після гляду „зnamенитості“, квіт-есенцію української науки й літератури—річ, зрозуміта легко, яка привадяла та спокусала. І я добув собі „Будучність“.

С. Твердохліб, Ф. Ковальський, І. Загребельний, В. Тарноградський, М. Євшан, В. Пачковський, А. Ріпецький, анов М. Євшан, М. Бутенко, що раз М. Бутенко... гм—також, не „найзnamениті“, хоча... Шоб раскоромити свое неущітво, заглядаю в „Українську Музу“ і дивом великом дивую: більшість із публікацій „найзnamенитих“ (розумію тут самих поетів) і там пропущено, а там же „зnamенитості“ і не обрешети! Дарма, — починає читати з книжки, в з. з. 3-го. Одразу натраплюю на таку обидиць, від адміністрації журналу: „хто є з'єднав нам більш довгі сієніки передплатників, съюм винесли цілі річки місяця „Віжда“. В слід. числі подамо імена преміюваніх передплатників“. Це добре, міркую, бо а таку майдану — із двох передплатників кожен може набути собі від редакції безсмертності, записавши своє ім'я на сторінках самог „Будучності“, поруч „найзnamенитих“, інших праць, поки що ніхто не вінє... Але ось місі співробітниками оно набачило справді знайоме діло: імення Ів. Франка. Одразу перегортала аж до останньої картки і читала:

Сагото, але пізнього січня одержав я і число видавців Вами назнані „Будучності“ і знайшов у ній відразу дві намази для мене несподіваних, а наслідок почуток моєго ще в 1875 р. написаного, недруковано-

ного і мною давно забутого оповідання „Будгід“¹ і почеха рецензії д. Євшана на мою „Мойсея“.

Протягом наступних протяг тоді, що було в слід. числі видавців місці в часі виходження моєї „Будгід“². Но хоча відомішими словами для охарактеризування моєї постуки з моїм оповіданням, які не позволили собі зберегти нашу увагу на ті, що талки постуку було від поховання моєї тільки по мірі смерти, а їх, як я Вам відпові, досі, лякають Бога, на земер.

Далі д. Франко говорить про рецензента „Мойсея“, що „автор пише претензіями, але не має найменшого поняття про те, що пише“ і наводить цілу інавгу „помилки“, дещо нечестною, якщо відповісти, що письменник „Лягернєф не є мушини, але жінка“ і т. н.). На прикладі пояснення від рецензента „Будучності“, д. Микоша Вентжина, що Франкове оповідання дістало від „приватної (?) дороги“ і зібралася під час рівнівномісності (І) автора, але така не зібрається й надіркував так. Що ж до закінчів про „помилки“ в репечині, то, діалекtor волів тут обjemкітністю краєдомонію „фигурою умозгнання“.

Не знаю, чи задоволить така відповідь д. Франка. Але що ж пе за „Будучність“, питаюся, що своїм кар’єру діяршу починає таким чином: нечуваними способами саморекламування, літєратураю... як і д. Франко, не хочу вживати відповідного слова для характеристики пригод в „Будгід“: та претензіонально нещуплив в наукою частині? Що це за „Будучність“, яка занята не хоче сучасності? Що це за літератор, нехай наївний, наїзнати на таку обидиць, від адміністрації? журналу, „хто є з'єднав нам більш довгі сієніки передплатників, съюм винесли цілі річки місяця „Віжда“. В слід. числі подамо імена преміюваніх передплатників“. Це добре, міркую, бо а таку майдану — із двох передплатників кожен може набути собі від редакції безсмертності, записавши своє ім'я на сторінках самог „Будучності“, поруч „найзnamенитих“, інших праць, поки що ніхто не вінє... Але ось місі співробітниками оно набачило справді знайоме діло: імення Ів. Франка. Одразу перегортала аж до останньої картки і читала:

Зрозуміло я це тільки тоді, коли перечитав „Листи з Кієва“ одного з „найзnamенитих“ письменників³ з російської України, як Михайла Бутенка.

Не хоті би я цього „найзnamенитого“ читати. З одного боку, залило бо увагу багато ци азаменітості пресвятує мої маленьких особів, а з другого—анож же таки залило не ароматичний дух із тих листів іде,—дух Палажки, що на міль одну почута себе гером (де ж пак—серед „найзnamенитих“ опинилася: що ще праця, як у попаді за столом!) і з георгіївським виглядом розповідає якіс дрібні підхоплені на базарі плетки;

та ще дух Пурішкевича, що свої „тези“ доволить вже просто „не удобо, благомовним словесами“. Не хотілося б, жаху, розворнувати про аромату мішанням самобитної баби Палажки з „истинно руським“ Пурішкевичем. Але ж тут з усії „Будучності“ найвідзвінше проступає той виклик— „роздайся, море“, тут найголосніше зводиться якіс рахунки „молодих“ з „батьків“, тут ставиться так обинованими, якіс замовувати не слід, як що вони справедливі. І хоче хоч, а треба з д. Бутенком рахуватись—правда, занадто вже пахучих його місця я не торкатимусь.

Далекозорий разум батьків намтив здавна для себе одну програму: цікавити українську молодіж, перевинити її усі шляхи до самостійного розвитку і шукання нових форм життя, нових ідеалів⁴—от якогоєго ставати, обумовування д. Бутенка в тій самій „Будучності“, що тільки що самоправно і крадьком покористувалася працею одного з „батьків“. „Цікавити молодіж літературою—кідає свої громи автор ділл,—доходить до того, що хаяніз газет і журналів що-для не можуть змовити, щоб корогс не росгніти“. „Наши батьки“ виставили свої шібеніці на усіх фронтах (І) життя і лояльності кожного молодого письменника, якіс хоч трохи сильніше вистає відома свого розуму і серця в сній тівр, оддають його руки якого-небудь критика—дечегдана, що вону віконує при часописі рожмарії і цей вже розривається в молодим сміливим новатором, або просто самоствійним добродієм⁵.

І хотів це подати кілька виписок з писання „молодого сміливого новатора“ при „Будучності“, але спинився: гідно агробісія і невідома дісада: цікавісті сердце, коли агадаєш, якими способами обороняють люде свої... я не знаю ізайт, що саме воно обороняє і од жого. Во-хот д. Бутенко сміливо, занадто сміливо пише, що оборони „молодих“ з „батьків“, але я зачитав—іку молодіж? Хто і коли твори наїд молодіжжю, та, про що писце? Самозваний, не-проклятий автор? І чи потребує молодіж також оборони? Адже для ясно: скоро справді так справа стоїть, як „Будучність“ устами д. Бутенка промовляє, то певна річ вона подаста факти, бо це ж елементарно—проста реаліт, що всеке обвинувачення мусить

вийходити а точко зазначених фактів. Фактів нема, зате есть де що інше.

Треба заважити, що всі ці історичні вікуги д. Бутенка попанізуємо а приводу реферата д. Матушевського в кільському українському клубі про модернізм в українському письменстві. Модернізм, реалізм і інші літературні напрями—діло рук людських і, як таке, підлігаєт а судові людському. Кожен може дінитися на них та чи інчина, відповідно до свого світогляду, сміку і т. п., потім ці можуть бути приведі в помилки, можуть бути обгруповані й дівдені і можуть висти в повітрі. Можливі змагання неоднакових поглядів, боротьба різних темпів—і це спрацьовано, що що-що балімо в житті. Але змагання, як і всяка серіозна розомба, можуть бути тільки тільки, коли розмовники говорять однією мовою, щоб розуміти одного одного, коли воно вимовляють та чи інше слово, надають йому однакове розуміння, коли вони нарешті знають, що про говорять. З цього погляду одна з „найзnamенитих“ в „Будучності“ виявляється фігурою досить цікавою і характерною. Низка наївних афорізмів із історичних вікуг, що авансують цілком міс обоз, купа непродуманих фраз, яких ось ведолади погані—гад—і от і все, що він може дати на оборону модернізму. „Розум запи-за (І) позитивізмом, який не дав (ІІ) іншого загалу із певним пануванням в хижих і дужих (ІІ). Ідеал рівності, волі і братерства збанкрутівався на північ (І) в корінні політично-суспільних дослідів, у Франції, де панує альянція, роспушта і нієвіра“. Економічні відносини грають величезну роль в виробленні ідеалів, віри і способів боротьби. Як раз економіка і айда з грунту (І) холдинг позитивізм, який не допускає силу чуття до діл (ІІ). Реалізм (як вивчення філософії позитивізму) не годів бути задовільноти потребою духа, бо він діє штуку до ремесла, до фабричного виробу⁶. І діаліс виновок у съюзі з місце море, не упоминати з Неньч-Україні⁷ про прочих мільярдів сердця таємноземель українських „демократів“ словах. Побити за это автора камінами⁸. Знов обвинувачення поставлено так недовірчо, що відразу видно, що поставлено воно тільки з глибини „творчого“ духа самого автора. Таких дурніх пре-

Я навмисне навів цей „символ віри“ оборони українського модернізму, що читає самі бачали, з ким мають діло. На мор же думки, до цієї збірки загальних фраз, вигадок та підніпців не стає це одного наглоїловного афоризму, „на городі бузині, а в Кілії дядько“, — тоді був би повні асортимент приурочованості, що так сміливо застергаться в тогу всеєзвістя. І спрайд—розвомлює, змагаються люді про модернізм, реалізм і т. і.—і до вас рагтом піхлато з аргументом, що реалізм—”то рабство кошівания того, що око бачить“. Убоги можна сразу таким аргументом⁹.

Зате ми знаємо тепер, що і від чого обороняє д. Бутенко: не молодік візага, а тилька „модерну“ молодіж і не од реалізму, а од власної вигадки—отого, „рабського“ колювання¹⁰. Важко йому й на діл такого ж успіху в справі сколучення городської бузини з кільським дядьком. Це „штука“, „творчість“, а на жаху словами панівного „найзnamенитого“ землянки, „тильки пам'ятники творчості, діла, штука липкі поколінням вказівки“ і рекомендують згадати здатність до життя. А газети щашальти брехні і нахлєпі зауважуються на другий день¹¹—досить прозоро додав д. Бутенко. От тильки я не знаю, куди саме його власна „штука“, із якої загалом „Будучність“, притомності: чи до „візагів“ потомних поколінням, чи просро до „газетних щашальт“...

Но знаю теж, що робить і з „штукою“ д. Личиця „Молодое українськое письменство“ („Кубанські Кур'єри“, ч. 9—98). А „штука“ знов же не ає-яка...

Д. Личко теж говорить після то від „молодих“ і теж найбільш горд верне на українській критиці (та як тільки на неї не вере!) за те, що вони не зрозуміли Мирона з „Щадливі життя“ д. Вінниценка, „Мирона“, який почому-то упорно не говорить про боятів слов'яного народу, що він діє штуку до ремесла, до фабричного виробу¹². І діаліс виновок у съюзі з місце море, не упоминати з Неньч-Україні¹³ про прочих мільярдів сердця таємноземель українських „демократів“ словах. Побити за это автора камінами¹⁴. Знов обвинувачення поставлено так недовірчо, що відразу видно, що поставлено воно тільки з глибини „творчого“ духа самого автора. Таких дурніх пре-

тензій ніхто до Мирона звісно, не ставив, але що це д. Личкові може завадити? Він ураганом проноситься над українською критикою, російською, німецькою, англійською і всіма іншими світовими літературами, „ростеється мыслю по древу, съръмъ волкомъ по земли рыщеть, ширимъ орломъ подъ облакы шириетъ” трощить всіх і все—на те тільки, щоб так охарактеризувати Мирона: „Онъ презентуетъ собой цѣлое теченіе революціонного міра. Онъ соц.-демократъ. Только онъ не Бебель, не Плехановъ, не Ленинъ, не Каутскій. Въ его многогранной душѣ всѣ они живутъ вмѣстѣ и ни одного нѣтъ въ отдѣльности”.

Дійсно—„многогранная душа” у д. Личка: такожі штуки доказати він умудрився, за яку старий Кузьма Прутков радив просто вживі очі цлюноти („плюнь, каже, тому въ глаза, кого скажеть, что можно обніть необъѧное”). Та ще й як науково доказав. Імення, цитати, та ще з первотворів, так і сиплються у його, і як третириє він невблаганно отих усяких „Спенсерів” нещасних та „Дж. Ст.-Міллів” я вже не кажу про дрібніших істот... Чисто немов той польський професор, який оповістив недавно, що теорія Дарвіна має пропітнувати тільки до весни цього року, поки він, Волеслав Блоцький, свою брошуру надрукує. Тільки.. одна ще цитата з д. Личка.

Мова йде про Метерлінка, що він дастъ „пролетарську драму”. „За это, —додає д. Личко,— говорить не только его талантъ, но объективныя условія его родины—Вельгіін съ высокоразвитымъ капитализмомъ... Одна изъ его послѣдніхъ драмъ, „Жизнь пчелъ” даетъ право наѣть такъ думать”. Одна така впевнена увага—і що лишилось од ученоosti д. Личка! Як що він так і інші речі цитує, як цю „послѣднюю драму” Метерлінка на свої очі бачив, то можна тільки дивуватись, до якої сміливості чоловік доходить, бо „Жизнь пчелъ” не з останніх творів Метерлінка, та й не драма це зовсім... Чисто—„письменник Лігерлеф не емущина, але жінка”, як пише д. Франко критикові з „Будучності”.

„Шире дорогу”, „роздайсь море”! —гукають з „Будучності” і з інших таких закутків усякі непризнані генії, ображені амбіції, роздуті претензії,

оті запізнені „восьмидесятники” та літературні тріски, що в тих чи інших причина не знаходять собі ірашого притулку. Це, певна річ, Іхне діло, але на віщо тільки свое власне, особисте діло прикривають вони загальними інтересами та боротьбою по-коліннів, на віщо ховаються за спину молодіжі, неповинної взагалі в Іхніх замислах і до них непричичної, на віщо зловживають вони ймення великої будучності?

На віщо?..

Сергій Ефремов.

Шлях до згоди.

(„Litwa”, miesięcznyk illustrowany litewski w języku polskim).

(Далі *).

Для кого ж саме потрібний такий орган, як „Litwa”? Очевидно, що для літво-європейської націоналістії, тобто літовців, що говорять і ширять літовську мову, він не потрібен. Виходить, що для інших двох гуртів. Про це доказаніше говорить д. Н. Довнар в статті „Католицька Літва—це літовський народ” (Litwa katolicka—stanowi państwo litewski (ч. 2)). „Коли ближче придивитися—говорить він,—то можна переконатися, що уся католицька Літва—чи то та, що говорить по літовському, чи та, що по білоруському або польському—належить до одного коріння, до єдного літовського народу. Шляхта, хоч говорити вона переважно по польському та білоруському, з роду ані польська, ані білоруська, а тільки літовська. (Певно, що немає правила без вивятків). На це маємо не тільки історичні данні, але й шляхетські документи та родові традиції. Зблорушеній та спольщений люд теж пам'ятате про те, що Іхні батьки, діди або прападіди говорили по літовському. Про це свідчать Іхні призвіща, назви місцевостей, річок озер та всякі вказівки в історії та в літературі. Одно слово—католицька Літва безперечно—один літовський народ, що говорить тепер трьома мовами. Зараз польська народова демократія уважає той спольщений літовський люд за свій, а за зблорушеніх літвинів католіків змагається з росіянами.

Отже вважаючи на те, що спольщені літовці католики, не почуваючи себе поляками і не розуміючи по літовському, останніми часами жадають